

Dante

Stanislav Trebatický

14. augusta 2019 ✚ Kultúra

Gigantická postava talianskeho básnika Dante Alighieriho, presahujúca rámec dejinný aj lokálny, sa čnie ako maják európskej kresťanskej kultúry, ktorý v sebe zahŕňa všetky stredoveké plody teológie, filozofie a poézie, otvára perspektívy do renesančnej budúcnosti a predstavuje univerzálny obraz myslenia na vrchole stredovekej Christianitas.

Foto: Dante stretáva Beatrice, zdroj: wikipedia.com

Detstvo a mladosť

Vlastným menom Durante, skrátene Dante, Alighieri sa narodil roku 1265 vo Florencii, v meste, ktoré symbolizuje umenie tak ako Danteho básne symbolizujú stredovek. Jeho otec bol právnikom a jeho druhá manželka Bella mu porodila tohto syna. Čoskoro, ako deväťročný, prišiel Dante o svojho otca a matka sama riadila výchovu a vzdelanie budúceho básnika. Keď už bol chlapec vo veku, ktorému materská výchova nestačila, ujal sa ho tajomník florentskej republiky Brunetto Latini, autor dobovej encyklopédie, aby pozdvihol Danteho k vyššiemu vzdelaniu. Navštevoval tiež rehoľné školy, františkánsku a dominikánsku, ktorá mala vyhlásenú vysokú úroveň.

Florenca, žijúca umením a kultúrou, priviedla čoskoro aj mladého Danteho k tvorbe a zoznámila ho s umelcami ako bol básnik Guido Cavalcanti, maliar Giotto, hudobným skladateľom Casellom a básnikom Cínom z Pistoje. Prvé verše začal písať podľa vzorov trubadúrskej poézie a za svoju múzu si vyvolil dcéru bohatého mešťana Folca di Portinariho, Beatrice, ktorú po prvý krát uvidel ako deväťročný v roku 1274, na májových slávnostiach. Tá sa stala o mnoho rokov neskôr jeho inšpiráciou, či už skutočnou alebo len deklarovanou, pri písaní Božskej komédie. Beatrice každopádne umrela veľmi mladá; mala 24 rokov a ako manželka Simona de Bardi. Či Beatrice vôbec vedela o jeho cíte, to je otázne. Stretli sa len dvakrát v živote (pri druhom stretnutí mal Dante už 18 rokov), obklopení spoločnosťou a asi sa spolu ani nerozprávali.

Svoju manželku si našiel Dante v rodine Donatovcov a volala sa Gemma. Oženil sa s ňou v roku 1293 po ukončení štúdií v Bologni a Padova. V Bologni študoval v rokoch 1285-1287, avšak jeho učebný pobyt mal zrejme veľmi nesystematickú podobu, keďže Dante nezískal žiaden univerzitný stupeň vzdelania. Určité

vyššie vedomosti o filozofii získal v Padove, ale jeho obsiahle znalosti filozofie sa väčšinou datujú do doby jeho vyhnanstva v Paríži, kde vtedy sídlila najslávnejšia univerzita stredoveku.

Manželstvo s Gemmou bolo typicky stredoveko neromantické, zasnúbení boli ako jedenástroční a Dante mal, na rozdiel od novodobých búrlivákov, početnú rodinu; uvádzajú sa minimálne štyri deti.

Politická činnosť

Ako pre väčšinu jeho rodákov, na rovnakej stavovskej úrovni (Dante bol aristokratom z mestského patricijského rodu), bola aj pre Danteho jednou z hlavných náplní života politika. Tú na apeninskom polostrove ovládal spor medzi pápežskou stranou guelfov a cisárskou stranou ghibellinov. Z pôvodného sporu medzi týmito dvoma mocnosťami o investitúru, zostal v prostredí talianskej mestskej polo-anarchie, už len spor ako taký. Postupne sa zmenil na súboj rôznych rodov, mestských skupín a svojvoľných uzurpátorov, pri ktorom pôvodný motív sporu ustupoval do pozadia. Dante patril ku guelfom.

Ako vidno aj na Danteho zasnúbení – Gemma pochádzala z ghibellinského rodu – politické presvedčenie bolo rodinnou záležitosťou a bolo často skôr otázkou dedičstva než skutočného názoru. V Danteho prípade sa nakoniec ukázalo, že on, pôvodne guelf, čiže stojaci teoreticky na strane pápeža, nakoniec napísal slávny traktát O monarchii, kde obhajuje suverénnu vládu cisára nad kresťanským svetom. Spis bol po Danteho smrti spálený, kvôli heretickým pasážam, pápežským legátom Bertrandom del Poggetto. V samotnej Florencii sa guelfovia považovali za reprezentantov meštianstva proti ghibelinom – reprezentantom šľachty. Aby toho nebolo málo, tak sa ešte guelfovia delili na bielych a čiernych guelfov.

Foto: Dante a Vergilius v Pekle, zdroj: wikipedia.com

Už ako veľmi mladý sa zapojil do florentských politických bojov. Zúčastnil sa aj vojenských bitiek : pri Campaldine (1289) bojoval proti Aretinčanom a ghibellinom a o rok pomáhal dobývať Capronu (1290). Aby sa mohol zúčastňovať politického života, tak sa zapísal do cechu lekárnikov a lekárov. Politiky sa mohli totiž zúčastňovať len členovia cechov. Danteho politická kariéra napredovala dostatočne rýchlym tempom až do roku 1300 keď sa stal najvyšším predstaviteľom florentského štátu – priorom. Túto funkciu však vykonával len dva mesiace. Spor mesta s pápežom Bonifácom VIII., vpád francúzskeho vojska a návrat Corsa Donatiho (príbuzného Danteho manželky) donútili nakoniec Danteho odísť do vyhnanstva. Napriek rôznym politickým konštaláciám, ktoré z času na čas nakláňali misky váh na Danteho stranu, sa mu už nikdy nepodarilo vrátiť späť.

Vyhnanstvo a smrť

Vtedy začala Danteho bludná púť po Taliansku, na ktorej sa postupne prebýval Arreze, Bologni, Padove, v Toskánsku a Verone. Istý čas prebýval aj v už zmienenom Paríži, kde navštevoval prednášky Sigera de Courtnay. V zúfalstve sa upínal na osobu cisára, ako možného záchrancu Florencie a dokonca zjednotiteľa Talianska. Tieto predstavy sa však ukázali krajne nereálne.

Nakoniec sa jeho život pútnika uzavrel v Ravene. Krátko predtým žil vo Verone u svojho syna Pietra a jeho rodiny. Ďalšie deti bývali v Ravene a tak Dante prebýval striedavo v raz v tom, raz v onom meste. Mesto Florencia totiž rozšírilo trest vyhnanstva aj na jeho synov. V roku 1321 Dante ochorel, pravdepodobne na maláriu a obklopený svojimi deťmi a vnúčatami nakoniec skonal. Bol pochovaný na cintoríne vedľa minoritského kostola.

Jeho jediná dcéra Beatrice vstúpila do rehole a zomrela v roku 1350, syn Jacopo sa mohol vrátiť v roku 1342 do Florencie a boli mu vrátené aj určité majetky po otcovi. Tento syn dokonca napísal aj komentár k Božskej komédii a niekoľko básní. Danteho rod vymrel po meči v roku 1547 a posledný ženský potomok sa vydal do rodiny Saregi vo Verone.

Básnické dielo

Prvým Danteho dielom bol **Nový život** (La vita nuova). Bol napísaný v rokoch 1293 až 1295 a ústrednou témou je Danteho platonická láska k Beatrice. Jedná sa čiastočne o prózu, ktorá je popretkávaná veršami. Suchý komentár tvorí výrazný kontrast k vzletným veršom a celou svojou seba analyzujúcou povahou presahuje dobovú poéziu. Dantemu je symbolická láska k Beatrice pohnútkou k celkovej duševnej a duchovnej obrode v živote – k novému životu. Toto dielko tvorí akýsi vzdialený, mladistvý úvod k Božskej komédii. Beatrice je tu spoločným motívom a spojivom týchto diel.

Formou podobná mala byť zbierka básní a komentárov **Hostina** (Convivio), ktorá však zostala nedokončená. Ústredným motívom tu mala byť opäť Beatrice. Dante vypracoval len štyri traktáty a štrnásť básní. Celé dielo malo mať charakter akejsi encyklopédie a Dante plánoval až 300 kapitol. Nakoniec vypracoval len 74.

Ešte významnejší pre vývoj literatúry je spis o používaní ľudového jazyka v literatúre **De vulgari eloquentia**. Dielo zostalo tiež nedokončené. Dante vyzdvihuje používanie taliančiny oproti latinčine a stáva sa tak, popri františkánskych rehoľníkoch, pôvodcom trvalého zlomu v dejinách európskej literatúry, ktorý inšpiroval vznik národných literatúr. V nedokončenej časti chcel pojednať o rozdieloch medzi rôznymi slohmi a básnickými formami.

Foto: Florencia, zdroj: wikipedia.com

Politický traktát **De monarchia** je výrazom Danteho ilúzií o úlohe cisára vo vedení stredovekej Christianitas. Presadzovanie cisárskej dominancie, na úkor pápežov, mu vynieslo posmrtné odsúdenie jeho spisu, ktorý bol na indexe zakázaných kníh až do roku 1892. Toto drobné poblúdenie však nijako nezmenšuje Danteho zásluhy. Jeho vynikajúca aplikácia filozofie sv. Tomáša Akvinského a sv. Alberta Veľkého v jeho najväčšom diele – Božskej komédii svedčí, oproti jeho politickému poblúdeniu, o dokonale ortodoxnom ponímaní celkového videnia života svetského i posmrtného.

Veľdielo stredovekej literatúry – **Božskú komédiu** (Divina Commedia) písal Dante takmer polovicu života. Začal v 35 roku života a korigoval ju pravdepodobne až do smrti. Prvé ucelené vydanie vyšlo až po jeho smrti.

Do kolosálneho súhrnu všetkého dovtedajšieho poznania teologického a filozofického, pretaveného do veršov, je zasadené osobné putovanie Danteho cez Peklo, Očistec až do nebeského Raja. Jeho sprievodcom je rímsky básnik Vergílius, Danteho vzor. Cieľom putovania je Raj a – mŕtva Beatrice, jeho večná ideálna láska z detstva, ktorá vidí Danteho svetské blúdenie a poprosí Vergília, aby mu slúžil ako sprievodca na jeho púti. Po ceste Dante stretáva starovekých velikanov aj svojich osobných a politických nepriateľov, vykladá a popisuje vo veršoch pravdy Viery, uctieva si básnikov, horlí proti zatratencom, velebí Pannu Máriu a svätých, a toto všetko je zakomponované do monumentu zloženého zo 14 233 veršov a podopreté filozofiou sv. Tomáša Akvinského a scholastikov.

V 19. storočí mnohí liberálni a nacionalistickí vykladači Danteho, interpretovali tendenčne a naivne jeho dielo ako čisto politickú báseň a nafukujú politické invectívy proti konkrétnym pápežom (v stredoveku u katolíkov bežné), snažili sa vyrobiť z Danteho priam predchodcu protestantskej revolúcie (!) alebo Garibaldiho, či dokonca, ako sovietski literárni „vedci“ – buržoázneho demokrata! Podobné „pokrokové“ detinskosti sa vždy rúcali práve na Danteho neochvejnej katolíckosti a tomistickej filozofii, takže nakoniec tieto úvahy končili väčšinou povzdychom, že Dante sa nedokázal vymaniť z osídliel „tmárstva“ a feudalizmu.

Foto: Dante a Beatrice v Raji, zdroj: commons.wikipedia.com

Danteho význam

Význam Danteho je nezmerný. Celý dovtedajší literárny vývoj synteticky zhrnul, pretavil a odliadol do jedného celku, ktorý podobne ako Boží štát sv. Augustína, zahŕňa dejiny Vesmíru od stvorenia až po Posledný súd, hierarchiu Vesmíru od Božieho trónu až po satanovu skrýšu, hierarchiu vlastného života od narodenia až po smrť. Zároveň otvára v oslave národných jazykov nové perspektívy vývoja národných celkov, zostávajúc pritom, aj v spise De monarchia, na úrovni univerzalizmu. Dante je autorom nového typu poézie, ktorý sa

ukazuje už v jeho diele Nový život. Donekonečna sa opakujúce milostné výstrelky trubadúrskej poézie povznáša na novú vyššiu, filozofickú a teologickú úroveň. Vrúcnosť citu, aj politickej vášne, oheň presvedčenia je u neho postavený na novú, filozofickú úroveň.

Dante vytvoril svojou Božskou komédiou pomník stredovekej forme myslenia, ktorá predstavuje vyvrcholenie kresťanskej syntézy. Zostáva neprekonanou inšpiráciou pre všetkých umenie milujúcich kresťanov, ktorí v nej oprávnene a napriek súčasnému rozkladu vkusu, umenia a kultúry, vidia vrchol kresťanskej poézie.

K Dantemu, podobne ako k Vergíliovi, jeho sprievodcovi na ceste, sa neustále budú vracieť nové a nové generácie čitateľov, aby to, čo poznajú z vierouky ako strohú a presnú doktrínu, uvideli plasticky v nádhernom, farbami ožiarenom obraze, pohľadom génia.

URL adresa článku: <http://christianitas.sk/dante/>